

เพศภาวะและเพศวิถีในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน*
GENDER AND SEXUALITIES IN THE THAI SEPA EPIC
KHUN CHANG KHUN PAEN

ดิษยพรรณ ศรีบุญเรือง

Disayathat Sribunrueang

อรัญญ์ เพ็ญยู่ระ

Orathai Piayura

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University, Thailand

E-mail: tawan_2531@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเพศภาวะและเพศวิถีของตัวละครที่ปรากฏในเสภาขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดพระวชิรญาณ ซึ่งใช้กรอบแนวคิดเพศภาวะของ Jackson and Cook ประกอบกับแนวคิดเรื่องความเป็นชายและความเป็นหญิงของ Doyle และกรอบแนวคิดเพศวิถีของ Stephen Whitehead ผลการศึกษาพบว่าในด้านเพศภาวะ ตัวละครชายและตัวละครหญิงมีการแสดงออกที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในยุคนั้น ทำให้ตัวละครต้องมีความรู้ทางพุทธศาสนา การทำนายฝัน โหราศาสตร์ การสะเดาะเคราะห์ ไสยศาสตร์ และพิธีกรรมสงคราม ขณะเดียวกันตัวละครชายต้องมีความสามารถด้านการรบผจญภัย บุคลิกภาพและความเป็นผู้นำ มีความยึดมั่นในศักดิ์ศรี มีความกล้าหาญ ความกตัญญู มีเหตุผล ยึดมั่นในหน้าที่การงาน มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถดูแลและปกป้องผู้อื่นได้ ตลอดจนมีความหลงใหลในสตรีเพศ ส่วนความเป็นหญิงตัวละครต้องมีความรู้ด้านพุทธศาสนา สามารถอ่านเขียนหนังสือได้ ขณะเดียวกันตัวละครต้องมีความสามารถด้านการแกะสลัก การประกอบอาหาร การถักทอ และการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครัวเรือน ส่วนบุคลิกภาพตัวละครหญิงเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ความสำคัญกับความสวยความงาม ห่วงใยสมาชิกในครอบครัว ปรารถนาดีต่อคนในบ้าน กตัญญูรู้คุณ เมตตาต่อผู้อื่น ตลอดจนเลื่อมใสในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ส่วนเพศวิถีในเสภาขุนช้างขุนแผนพบว่าเกิดขึ้นจากจินตนาการทางเพศของตัวละคร ซึ่งเกิดจากการเห็นรูปร่างหน้าตาของเพศตรงข้าม ความเหงาเปล่าเปลี่ยว การได้ยินเสียง การได้ยินชื่อเสียง กิตติศัพท์ และการถูกไสยศาสตร์ ส่งผลให้ตัวละครต้องปลดปล่อยอารมณ์ทางเพศในลักษณะของการเกี้ยวพาราสี การนัดหมาย การสว่สน การละเมอ การไปเคสสถาน และการสัมผัส

* Received 11 March 2020; Revised 29 March 2020; Accepted 29 March 2020

โดยพื้นที่แสดงออกทางเพศสามารถปรากฏได้ทั้งในที่ลับตาคนและที่สาธารณะ หากแต่ในสถานที่สาธารณะ ดังนี้ คือ การละเล่น ไร่ฝ้าย กลางป่า ทาน้ำ และบ้านเรือน

คำสำคัญ: เพศภาวะ, เพศวิถี, ขุนช้างขุนแผน, วรรณกรรม

Abstract

This research, aims to study the gender and sexuality of characters portrayed in the Thai Sepa Epic, *Khun Chang Khun Phaen*, the National Library version under the three theoretical frameworks including Jackson and Cook's study of gender, Doyle's study of masculinity and femininity, and Stephen Whitehead's study of sexuality. The result shown that in the matter of gender, male and female characters perform their roles relatedly in that social context including male characters' knowledgeability in Buddhism, dream interpretation, astrology, exorcism, black magic, and treatise on military strategy. Meanwhile, male characters are also presented fighting skills and adventurous mind apart from their leadership personality. Moreover, they would emphasize the integrity, bravery, gratitude, rationale, responsibility, morality, virtue, knightliness, and lady - infatuation. On the other hand, female characters must be literate and knowledgeable in Buddhism. They must be skillful in food carving, cooking, weaving, and household management. In terms of female characters, they are portrayed to be superstitious, beauty-concerned, caring for other family members, grateful, kind, and religious. In respect of sexuality, it is found that most sexual fantasies of characters are aroused by some causes, for example, appearing, feeling lonely, hearing the voice, hearing the reputation, and being put on by black magic spells. All of these reasons drive the characters to the point of releasing their sexual emotion through different actions including developing courtship, making personal appointment, proposing marriage, sleep-walking, visiting the house (of the opposite sex), and physical touching. From the opposite sex which would perform through recreation space, cotton field, forest, river pier, and characters' private house.

Keywords: Gender, Sexuality, *Khun Chang Khun Phaen*, Literature

บทนำ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงเดชนาภาพ อธิบายว่าบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นตามเค้าโครงเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ตั้งแต่ช่วงปลายรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถต่อเนื่องไปจนถึงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งมีหลักฐานปรากฏจากเหตุการณ์ พระเจ้าเชียงใหม่แย่งชิงธิดาของพระเจ้าล้านช้าง ในระหว่างเส้นทางที่พระเจ้าล้านช้างได้นำพระธิดามาถวายแก่สมเด็จพระพันวษาแห่งกรุงศรีอยุธยา ขุนแผนซึ่งติดคุกอยู่จึงได้อาสาไปทำศึกกับพระเจ้าเชียงใหม่และเมื่อชนะศึกสงคราม ขุนแผนก็ได้รับพระราชทานบำเหน็จรางวัลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ส่วนในการแต่งวรรณคดีเรื่องนี้จะเริ่มแต่งเมื่อใดนั้น (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงเดชนาภาพ, 2513) ซึ่ง วัชร รมะนันท์สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มแต่งในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยพิจารณาจากหลักฐานในตอนหนึ่งของเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนที่กล่าวถึงสาเหตุที่พลายแก้วได้ชื่อเช่นนั้นเพราะเกิดในช่วงเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยาโปรดให้นำแก้วที่ พระเจ้ากรุงจีนนำมาถวายไปใส่ไว้ในยอดเจดีย์ในวัดเจ้าพระยาไทย ซึ่งสร้างขึ้นแต่ครั้งสมัยพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาได้ทรงทำศึกสงครามชนะพระเจ้าแผ่นดินเมืองหงสาวดี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงเดชนาภาพทรงอธิบายว่า วัดเจ้าพระยาไทยเป็นวัดเดียวกับวัดป่าแก้ว และวัดใหญ่ชัยมงคลที่อยู่อยุธยา ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (วัชร รมะนันท์, 2533)

เสภาขุนช้างขุนแผนได้ก้าวผ่านกาลเวลาและยังโลดเล่นอยู่ในใจของผู้คนเสมอเนื่องจากมีความสนุกสนานและใช้ภาษาเรียบง่ายเป็นกระจุกเงาที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชนบทธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อของชาวบ้าน มีความแตกต่างจากวรรณคดีราชสำนักทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวของกษัตริย์วีรบุรุษ ส่วนขุนช้างขุนแผนเป็นความรักระหว่างเพื่อนวัยเยาว์ได้นำไปสู่รักสามเส้าของหญิงสองชาย แม้ผู้แต่งจะวางเรื่องย่อยที่สลับซับซ้อนในโครงเรื่องใหญ่แต่ก็สามารถเข้าใจได้ง่าย เพราะความรัก โลภ โกรธ และหลงนั้นถือเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกยุคทุกสมัย (สุนันท์ จันทรวิเมลิ้ง และมิ่งขวัญ ทองพรมราช, 2543) นอกจากจะมีความสมบูรณ์ทางด้านวรรณศิลป์แล้วเนื้อหาการดำเนินเรื่องยังกระชับรัดกุมชวนให้ติดตามมีลักษณะเร้าใจ คำพูดของตัวละครมีการโต้ตอบ เสียดสี สำนวนเผ็ดร้อน เนื้อหาถูกใจ เช่น ผู้ที่ต้องการความสนุกสนานตื่นเต้น สยดสยองเร้าใจจากจินตนาการคนชอบเรื่องรัก เรื่องตลก เรื่องธรรมชาติเรื่องเชิงรักหักสวาท เรื่องอำนาจเครื่องรางของขลัง อีกทั้งเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนได้สะท้อนภาพของสังคมในอดีต เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม อุดมการณ์ และที่ขาดไม่ได้คือเรื่องของเพศภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ของตัวละครในสังคมในอดีตที่ปรากฏ ในเรื่องอีกด้วย ซึ่งการแสดงออกที่เกิดขึ้นของตัวละครในเรื่องนั้นหาใช่เรื่องบังเอิญไม่ หากแต่เกิดขึ้นจากรูปแบบของสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ได้หล่อหลอมความคิดและควบคุมการกระทำของตัวละคร โดยผ่านมุมมองและประเด็นเรื่องเพศเป็นหลัก

เพศจึงเป็นสิ่งที่ควบคุมความคิดและการกระทำของตัวละครในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ เพศเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากสังคม ดังที่ซีโมน เดอ โบว์วัวร์ (Simond de Beauvoir) ได้กล่าวถึงความเป็นหญิงว่า “พวกเราไม่ได้ถูกคลอดออกมาเป็นผู้หญิง แต่พวกเราถูกทำให้เป็นผู้หญิง” ธรรมชาติได้กำหนดให้มนุษย์ทุกคนมีอวัยวะสืบพันธุ์เป็นเพศผู้หรือเพศเมียอย่างใดอย่างหนึ่ง คล้ายคลึงกับสิ่งมีชีวิตส่วนใหญ่ แต่สังคมมนุษย์ไม่ได้ปล่อยอิสระให้ฮอร์โมนต่าง ๆ ได้ทำงานไปอย่างธรรมชาติดังที่ควรจะเป็น แต่ได้ทำหน้าที่ขยายความแตกต่างระหว่างเพศด้วยการกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงดู การปลูกฝังค่านิยม หรือการเสนอแม่แบบพฤติกรรม ซึ่งส่งผลให้ทั้งสองเพศได้มีการถูกคาดหวังในสิ่งที่แตกต่างกัน ทั้งพฤติกรรม ทศนคติ และบทบาท เป็นต้น (กมลทิพย์ จึงเลิศศิริ, 2558)

เช่นเดียวกับทฤษฎีของ Jackson and Cook ที่มองว่าเพศภาวะ (Gender) เป็นสื่อที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมของความเป็นหญิง และความเป็นชาย (Jackson, P.A., & Cook, N.M., 1999)

สังคมจึงเป็นส่วนสำคัญในการวางรากฐานของแต่ละเพศ ไม่ว่าจะเป็นค่านิยม บรรทัดฐาน ระบบวิธีคิด วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาและการแสดงออกทางเพศ ความคิดเกี่ยวกับคู่รัก คู่ชีวิตในอุดมคติและกามกิจ ล้วนสัมพันธ์กับระบบความคิดและพฤติกรรมที่แต่ละบุคคลแสดงออก ซึ่งนักมานุษยวิทยาได้นิยามความหมายของแนวทางการแสดงออกของแต่ละเพศว่า “เพศวิถี (sexuality)”

ในขณะที่ Jackson and Cook กล่าวว่า เพศวิถี หมายถึง เรื่องของมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการทางเพศ ปฏิบัติการทางเพศ การประกอบสร้างวาทกรรมและอัตลักษณ์ทางเพศภายใต้การควบคุมของสังคมและวัฒนธรรม (Jackson, P.A., & Cook, N.M., 1999)

Stephen Whitehead ได้กล่าวถึงเพศวิถีว่ามีความซับซ้อนการจะเข้าใจเพศวิถีเพศวิถีต้องอาศัยทั้งจินตนาการ ประสบการณ์ การแสดงออกในด้านร่างกายและจิตใจ สถานที่ ประสิทธิภาพ และความผูกพัน เป็นต้น เนื่องจากองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน (Stephen Whithead , 2002)

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่สะท้อนเพศภาวะคือความเป็นชายและความเป็นหญิงที่ไม่มีความเท่าเทียมกับระหว่างชายหญิงในระบบคิดของสังคมชายเป็นใหญ่ และยังสะท้อนเพศวิถีของตัวละครได้อย่างครบถ้วน มีความหลากหลาย ซับซ้อน ตามระบบสังคมและวัฒนธรรม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพศภาวะ และเพศวิถีของตัวละครในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนโดยใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีเพศภาวะเพื่อศึกษาความเป็นชายและความเป็นหญิง และแนวคิดเรื่องเพศวิถีเพื่อศึกษาจินตนาการทางเพศ การแสดงความต้องการทางเพศ และพื้นที่แสดงออกทางเพศของตัวละครที่สังคมและวัฒนธรรมที่มีส่วนกำหนดหรือมีบทบาทต่อ

ตัวละคร เป็นการขยายขอบเขตการศึกษาเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีในวรรณกรรมให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เพศภาวะ (ของตัวละคร) ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เพศวิถี (ของตัวละคร) ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

วิธีการดำเนินการวิจัย

บทความเรื่อง “เพศภาวะและเพศวิถีในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทางวรรณกรรม ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์คือเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดพระวชิรญาณ พ.ศ. 2555 จำนวน 43 ตอน เพื่อศึกษาเพศภาวะ และเพศวิถี โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้ ขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ 1) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศภาวะ 2) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี 3) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน แล้วจึงอ่านเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นการศึกษาดังนี้ 1) เพศภาวะ คือ ความเป็นชาย และความเป็นหญิง 2) เพศวิถี คือ จินตนาการทางเพศ การแสดงออกความต้องการทางเพศ และพื้นที่แสดงออกทางเพศ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเพศภาวะและเพศวิถีในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน มีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

เพศภาวะในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน

จากการศึกษาเพศภาวะในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ความเป็นชาย (Masculinity)

จากการศึกษาพบว่าความเป็นชาย (Masculinity) ที่ปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนสามารถกล่าวแยกประเด็นได้ 3 ประเด็น คือ ประเด็นด้านความรู้รอบด้าน ประเด็นด้านการสู้รบและผจญภัย และประเด็นด้านบุคลิกภาพและความเป็นผู้นำ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความรู้รอบด้าน

จากการศึกษาพบว่าตัวละครชายในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนจำนวน 16 ตัวละคร คือ พลายงาม นายบัวห้วกะโหลก ขุนแผน แสนตรีเพชรกล้า เจ้าเชียงใหม่ เถรवाद พลายชุมพล สมภารมี แสนคำแมน ขว้ตาดู หมื่นหาญ ขุนเพชรอินทรา ขุนไกรพลพ่าย ขุนศรีวิชัย พันศรโยธา และนายจันศร ได้แสดงให้เห็น ถึงการเป็นผู้มีวิชาความรู้ ซึ่งสามารถกล่าวแยก

ประเด็นได้ 6 ประเด็น คือ ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ความรู้ด้านการทำนายฝัน ความรู้ด้านโหราศาสตร์ ความรู้ด้านการสะเดาะเคราะห์ ความรู้ด้านไสยศาสตร์ และความรู้ด้านพิชัยสงคราม ดังตัวอย่างที่ปรากฏความรู้ด้านพระพุทธศาสนาต่อไปนี้

ครานั้นจึงโถมเจ้าเงาะแก้ว	ปัญญาคล่องแคล่วใครจะเหมือน
หมั่นหมักภักดีมิให้เตือน	หัตต์เทศน์สามเดือนก็ขึ้นใจ
มหาชาติธรรมวัตรสารพัดเพราะ	ถ้อยคำมั่นเหมาะไม่เปรียบได้
เสี่ยงเป็นเสน่ห์ดังไร	เทศน์ที่ไหนคนชมนิยมฟัง

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

การที่ขุนแผนเป็นผู้มีสติปัญญาคล่องแคล่ว อันหมายถึงการมีปัญญาที่หลักแหลม เรียนรู้ได้เร็วขึ้น ทำให้ขุนแผนใช้เวลาหัตต์เทศน์เพียงสามเดือนก็สามารถเทศนาสั่งสอนมหาชาติธรรมวัตรได้แล้ว ประเด็นนี้จึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นชายกับความรูทางพุทธศาสนา อันเกิดขึ้นจากกรอบสังคมที่สร้างให้วัดเป็นศูนย์กลางของความรู้ อันเป็นแหล่งบ่มเพาะความคิดและพฤติกรรมของวิถีชีวิตของความเป็นชาย การที่ขุนแผนมีเพศสรีระเป็นชาย ทำให้ตัวละครไม่อาจหลีกเลี่ยงการเรียนรู้ทางพุทธศาสนาได้ ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน วัดจึงเป็นสถานที่ที่วางรากฐานเกี่ยวกับความเป็นชายให้กับตัวละครชายในเรื่อง

1.2 ความสามารถในการรบและผจญภัย

ความสามารถด้านการรบและผจญภัยเป็นกรอบคิดทางสังคมที่ปรากฏขึ้นเพื่อสร้างภาพความเป็นชายในตัวละครให้มีความโดดเด่นด้านการสู้รบ ตลอดจนสร้างภาพความเป็นชายให้เป็นผู้ไม่เกรงกลัวต่อภัยอันตราย อันเป็นการเชิดชูและยกย่องตัวละครชายในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ทั้งนี้ เนื่องจากเสภาเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องราวของสามัญชน มิใช่เจ้าชายหรือเจ้าหญิงอย่างเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่นเรื่องอื่น ๆ (วรนนท์ อักษรพงศ์, 2516) ความสามารถด้านการสู้รบจึงเป็นอำนาจแฝงหรือคุณสมบัติที่อยู่ในความเป็นชาย อันทำให้ตัวละครชายเจริญก้าวหน้าในอาชีพ จากการศึกษาพบประเด็นดังกล่าวได้ปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ ความสามารถในการรบ และความสามารถด้านการผจญภัย ตัวอย่างความสามารถด้านการสู้รบดังต่อไปนี้

ความสามารถด้านการรบเป็นการแสดงออกขณะสู้รบของตัวละครชายซึ่งมีความสำคัญ เพราะเป็นฉากที่ทำให้ตัวละครได้แสดงความสามารถของตนให้เป็นที่ประจักษ์ เช่นในเหตุการณ์ที่พระพันวษามีรับสั่งให้ขุนแผนยกทัพไปปราบพระเจ้าเชียงใหม่

พลายแก้วแว่วไวใจกล้า	รีบเร่งอาชากระบี่บง
มือถือดาบประทานผลาญณรงค์	ตรงใส่สันบาดาลที่นำกอง
ฟันฉับลารับด้วยปลายทวน	แทงสวนหลบได้ด้วยไวว่อง
ลาวไพร่พลาดถลันย่นตาพอง	ร้องหมาชี้แม่แร้เข้ามา

พลายแก้วฟาดฟันสนั่นฉับ
ฟ้าลั่นแลเห็นเช่นอาชา
ฉับเปล่าไม่เข้าพลัดตกม้า
ฟันถูกฟ้าลั่นหันชี้เล็ด

คอพับตะพายแล่งตลอดป่า
ตรงเข้าฟันพระยากำแพงเพชร
พลายแก้ววางร่ำมาระเห็จ
หัวเด็ดตกม้าลงมาดิน

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

ภายหลังจากที่กรุงศรีอยุธยาทราบว่าพระเจ้าเชียงใหม่ได้แต่งทัพมาทำศึกกับเมืองเชียงทอง ด้วยคำแนะนำของขุนช้าง พระพันวษาจึงมีคำสั่งให้พลายแก้วยกทัพไปปราบเจ้าเชียงใหม่ ทั้งนี้ในเหตุการณ์ดังกล่าวนี้มีความสำคัญต่อเสภาขุนช้างขุนแผน เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ตัวละครชายได้รับการประทานยศเป็นขุนแผนแสนสะท้าน อันเป็นการเสนอภาพความเป็นชายในอุดมคติของสังคมสมัยอดีตได้เด่นชัด การสร้างสถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นฉากที่ทำให้ตัวละครชายได้แสดงความสามารถของตนด้านการสู้รบ กระทั่งสามารถตีทัพของเจ้าเชียงใหม่แตกได้จึงเป็นการสร้างสถานการณ์ที่มีนัยยะเพื่อแสดงเจตนาของสังคมเกี่ยวกับความเป็นชายในอุดมคติที่จะต้องมีความสามารถด้านการทำศึกสงคราม

1.3 บุคลิกภาพและความเป็นผู้นำ

บุคลิกภาพและความเป็นผู้นำเป็นกรอบคิดทางสังคมที่ปรากฏขึ้นเพื่อสร้างภาพความเป็นชายในเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ในด้านการแสดงออก พฤติกรรม ความคิด และความรู้สึกของตัวละครชายให้ต้องยึดมั่นในศักดิ์ศรี มีความกล้าหาญ ความกตัญญู มีเหตุผล ยึดมั่นในหน้าที่การงาน มีคุณธรรม จริยธรรม ต้องสามารถดูแลและปกป้องผู้อื่นได้ ตลอดจนมีความหลงใหลในสตรีเพศ จากการศึกษาพบว่าสังคมได้สร้างบุคลิกภาพของตัวละครชายในเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน จำนวนทั้งสิ้น 9 ลักษณะ คือ การมีศักดิ์ศรี ความกตัญญู การรับฟังผู้อื่น การยึดมั่นในหน้าที่ การสังสรรค์ ความสงสาร การดูแลผู้อื่น ความห่วงใย และการหลงใหลในเพศตรงข้าม โดยปรากฏผ่านตัวละครชายในเรื่องจำนวน 13 ตัวละคร คือ เกรซवाद พระเจ้าเชียงใหม่ แสนตรีเพชรกล้า ขุนช้าง พลายชุมพล ขุนแผน ขุนศรีวิชัย พลายงาม พระพันวษา พระพิจิตร ขุนเพชร ขุนรามอินทรา และพระหมื่นศรี ตัวอย่างการมีศักดิ์ศรีดังต่อไปนี้

ครานั้นพระเจ้าเชียงใหม่
เหมเจ้าธานีศรีสัตนา
ขอนางโดยดีก็มีให้
ดีแล้วเป็นไรจะได้ดู

โกรธราวกับไฟไหม้เวหา
ทำย่อนยอกนอกหน้าไม่เกรงกู
ลอบสมคบเอาไทยขึ้นมาชู้
กูมิให้ศัตรูมันดูแคลน

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

ภายหลังจากที่พระเจ้าเชียงใหม่ทราบว่าเจ้าล้านช้างได้ติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา เพื่อถวายตัวนางสร้อยฟ้าให้แก่พระพันวษา พระเจ้าเชียงใหม่ก็ไม่พอใจยิ่งและได้สั่งการให้

เตรียมจัดทัพเพื่อไปรบกับกรุงศรีอยุธยา และชิงตัวนางสร้อยฟ้ามาเป็นมเหสีของตน การแสดงออกของพระเจ้าเชียงใหม่นี้แสดงให้เห็นว่าตัวละครให้ความสำคัญกับชื่อเสียงของตน ไม่อาจยอมให้ผู้อื่นมาดูหมิ่นหรือเพิกเฉยต่อความต้องการของตนได้

2. ความเป็นหญิง (Feminist)

จากการศึกษาพบว่าความเป็นหญิง (Feminist) ที่ปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน สามารถกล่าวแยกประเด็นได้ 3 ประเด็น คือ ประเด็นด้านความรู้ ประเด็นด้านความสามารถในงานเรือน และประเด็นด้านบุคลิกภาพ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ความรู้

ประเด็นด้านความรู้เป็นกรอบความคิดทางสังคมที่ปรากฏขึ้นเพื่อสร้างภาพของความเป็นหญิงในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนให้เป็นผู้มีความรู้ด้านพุทธศาสนา และสามารถอ่านเขียนหนังสือได้ แม้จะไม่ได้มีโอกาสในการศึกษาเช่นเดียวกับตัวละครชาย อนึ่ง ภายหลังจากที่ขุนไกรพลพ่ายได้ถูกพระพันวษารับสั่งประหารชีวิต หลวงฤทธานนต์ก็ได้รับส่งทหารไปยังเรือนของขุนไกร และแจ้งความให้แก่นางทองประศรีรับทราบ เพื่อที่นางจะได้พาพลาญแก้วหนีการจับกุมไปได้ทัน

นายโหมไปถึงบ้านทองประศรี
มีธุระทว่านสิ่งไรนั้น
นายโหมพอจะบอกออกปากว่า
ว่าธุระหลวงฤทธานนต์ใช้
หนังสือว่ามาถึงทองประศรี
ต้องรับพระราชอาญาตาย
รับสั่งให้รีบเอาลูกเมีย
ออกไปให้พ้นแดนสุพรรณ
ทองประศรีแจ้งความตามหนังสือ
โศกปั้มว่าจะบรรลัย

แก่ได้ถามทันทีซมิขมัน
กินหมากด้วยกันอย่าเกรงใจ
น้ำตาคลอตาลงหลังไหล
แจ้งอยู่ในหนังสือนี้มากมาย
อันขุนไกรสามิเพื่อนสหาย
เสียบไว้หน้าค่ายกระป้อนั้น
หนีเสียอย่าอยู่ที่บ้านนั้น
หนังสือมาณวันจงแจ้งใจ ฯ
สองมือซ้อนอกเข้าร้องไห้
กลิ้งเกลือกเสือกไปไม่สมประดี

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

ภายหลังจากที่นางทองประศรีได้รับหนังสือจากหลวงฤทธานนต์ที่ส่งมาเพื่อแจ้งเรื่องการเสียชีวิตของขุนไกรและรับสั่งของพระพันวษาที่จะส่งคนมารับทรัพย์สมบัติของขุนไกร นางทองประศรีจึงได้รับพาพลาญแก้วหลบหนีไปยังเมืองกาญจนบุรี ความรู้ด้านการอ่านเขียนหนังสือของนางทองประศรีจึงถือเป็นความรู้ที่มีความสำคัญต่อชีวิตของตน เนื่องจากทำให้นางผ่านพ้นวิกฤติดังกล่าวได้

2.2 ความสามารถในการงานเรือน

ความสามารถในงานเรือนเป็นชุดความคิดทางสังคมที่ปรากฏขึ้นเพื่อสร้างภาพของตัวละครในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนให้ต้องมีความสามารถด้านการแกะสลัก การประกอบอาหาร การถักทอ และการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครัวเรือน โดยปรากฏผ่านตัวละครหญิงในเรื่องจำนวน 5 ตัวละคร คือ นางศรีประจัน นางสายทอง นางลาวทอง นางวันทอง นางบัวคลี่ และนางทองประศรี ตัวอย่างการบริหารจัดการในครัวเรือนดังต่อไปนี้

ครานั้นบัวคลี่ศรีใส	ครั้นรุ่งเรียกบัวไพรไปไพรสวน
หนุ่มสาวบัวหลามตามเป็นพรวน	ไพรดพวนผักผลทุกต้นไป
เอาจอบเจาะเจาะช่องเป็นร่องน้ำ	แล้วปลูกทำหอห้ายั่วกลางไร่
พอร์มร้อนนอนนั่งสบายใจ	คอยบังคับข้าไทให้ทำการ ๆ

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

ระหว่างการเดินทางของขุนแผนที่กำลังไปหาขุนช้าง ขุนแผนก็พบกับนางบัวคลี่ที่กำลังคุมคนงานให้ทำสวนอยู่ การแสดงออกของนางแสดงให้เห็นว่าการเป็นหญิงนั้นนอกจากจะต้องมีความสามารถด้านการประกอบอาหาร การแกะสลักแล้ว คุณสมบัติสำคัญของการเป็นหญิงคือต้องรู้จักควบคุมบ่าวในเรือนให้อยู่ในโอวาท ให้ยาเกรงต่อผู้เป็นเจ้านายตลอดจนไม่ให้สร้างความรำคาญใจให้แก่ผู้อาศัยในเรือน

2.3 บุคลิกภาพ

จากการศึกษาพบว่าสังคมได้สร้างบุคลิกภาพของตัวละครหญิงในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน จำนวนทั้งสิ้น 11 ลักษณะ คือ การเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ การเลื่อมใสในพุทธศาสนา การคำนึงถึงชื่อเสียง การเป็นภรรยาเพียงผู้เดียว ความกตัญญู การซื่อสัตย์ต่อสามี การปรนนิบัติสามี การเมตตาต่อผู้ทุกข์ร้อน การอบรมสมาชิกในครอบครัว และการห่วงใยสมาชิกในครอบครัว โดยปรากฏผ่านตัวละครชายในเรื่องจำนวน 17 ตัวละคร คือ นางทองประศรี นางศรีประจัน นางเทพทอง นางลาวทอง นางวันทอง นางแก้วกิริยา นางเกสร นางอัปสร นางศรีมालา นางสายทอง นางสร้อยฟ้า นางวัง นางเวียง ยายสีจันท์ ยายกลอย ยายสาย และนางบุษบาตัวอย่างการเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังต่อไปนี้

นางทองประศรียกมือไหว้	รับพรผัวให้ประเสริฐศรี
ทั้งสองนอนไปในราตรี	สุขเกษมเปรมปรีดิ์ทั้งสองรา ๆ

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

จากข้อความข้างต้นเป็นเหตุการณ์เมื่อนางทองประศรีฝันถึงพระอินทร์ว่าได้ยื่นแหวนเพชรมาให้แก่ตน นางทองประศรีจึงได้ขอให้ขุนไกรสามีทำนายฝันให้ ซึ่งขุนไกรก็ได้

ทำนายว่านางทองประศรีกำลังตั้งครรภ์ลูกชายที่มีบุญวาสนา นางจึงได้ยกมือไหว้รับพรคำทำนายของผู้เป็นสามี เหตุการณ์ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าตัวละครหญิงมีความเชื่อในความฝันว่าเป็นนิมิตบอกเหตุในอนาคต

เพศวิถีในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน

การศึกษาเพศวิถีของตัวละครในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยจะแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) จินตนาการทางเพศ 2) การแสดงความต้องการทางเพศ และ 3) พื้นที่แสดงออกทางเพศ ดังต่อไปนี้

1. จินตนาการทางเพศ

จินตนาการทางเพศ เป็นเรื่องของการคิดและฝันถึงเรื่องเพศ โดยปรากฏเป็นภาพขึ้นภายในจิตใจ ในเสภาขุนช้างขุนแผน พบว่า จินตนาการทางเพศปรากฏได้จากสาเหตุ 5 ประการ คือ การเห็นรูปร่างหน้าตาของเพศตรงข้าม ความเหงาเปล่าเปลี่ยว การได้ยินเสียง การได้ยินชื่อเสียงกิตติศัพท์ และการถูกไสยศาสตร์ ดังตัวอย่างการได้ยินเสียงต่อไปนี้

แก้วตาอย่าประหม่ากลมหมอง	จะหวีตร้องจรดลไปไหนไหน
เสียตายฉิวจะเผื่อต่ออย่าเดือดใจ	ขวัญจะโบยบินไกลกำลังกลัว
มานี้เกิดพี่จะรับขวัญ	ซึ่งผาดฝันโผนไปในไพรทั่ว
ให้คืนเข้าร่างน้องประคองตัว	เจ้าอย่าประหม่ามัวให้หมองใจ
อยู่เดียวเปลี่ยวอกในอารัญ	เพื่อนพุดจาสารพันหาไม่
ยามหนาวเจ้าจะนอนในกลางไพร	ไม่มีใครโอบอุ้มให้อุ่นดี

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นการเกี่ยวพาราสีของพलयามที่กระทำต่อนางเปตวันทอง โดยตัวละครชายนั้นไม่ทราบว่ามีผู้หญิงตรงหน้าคือมารดาของตนที่เสียชีวิตไป ทั้งนี้การแสดงออกของพलयามทำให้เห็นว่าเสียงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ตัวละครในเสภาขุนช้างขุนแผนเกิดจินตนาการทางเพศ โดยความไพเราะของน้ำเสียงของตัวละครหญิงทำให้ตัวละครเพศตรงข้ามต้องค้นหาต้นตอของเสียง และเกี่ยวพาราสีผู้เป็นเจ้าของน้ำเสียงนั้น

2. การแสดงความต้องการทางเพศ

การแสดงความต้องการทางเพศเป็นการแสดงออกด้านการกระทำ คำพูด และร่างกายของตัวละครในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อความทางเพศ ทำให้เกิดการเกี่ยวพาราสี การเดินทางไปหาเพศตรงข้ามยังเรือนที่พัก ตลอดจนการนำภาพของตัวละครที่ตนพึงใจมาเก็บไว้ในความฝัน ซึ่งการแสดงความต้องการทางเพศนี้มักจะปรากฏผ่านตัวละครชายเป็นสำคัญ จากการศึกษาพบว่าการแสดงความต้องการทางเพศปรากฏใน 6 ประเด็น คือ การนัดหมาย การเกี่ยวพาราสี การสว่ขอ การละเมอ การไปเคหาสถาน และการสัมผัส เช่นตัวอย่างการสัมผัส ดังต่อไปนี้

นางพินั่งฟังสิ้นสงสัย
แอบอิงพิงทับกับอูรา
ถ้ามันไม่จริงจิงเหมือนดังว่า
ไม่รักอยู่เป็นคนให้ทนาย

ดีใจยิ้มขยับเข้าไปหา
ถ้าหม่อมแม่มีเมตตาที่ทำตาย
ฉันไม่ขอดูหน้าท่านทั้งหลาย
ไอ้พ่อพลายแก้วพี่จิงกรุณา ฯ

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่าหลังจากที่นางวันทองได้คลายความกังวลใจเรื่องการแต่งงานของตนกับขุนแผนลง นางวันทองก็ได้ “แอบอิงพิงทับ” (หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555) กับอกของขุนแผนการแสดงออกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเมื่อตัวละครหญิงเกิดความพึงใจในตัวละครชายตัวใด ตัวละครหญิงก็จะขาดการสงวนท่าที และแสดงความใกล้ชิดกับตัวละครชายที่พึงใจได้อย่างเปิดเผย มิปิดบังหรือเขินอายใด ๆ

3. พื้นที่แสดงออกทางเพศ

ในประเด็นดังกล่าวนี้จะวิเคราะห์พื้นที่ที่กับการแสดงความต้องการทางเพศของตัวละครในเสภาขุนช้างขุนแผน โดยมองประเด็นดังกล่าวเชื่อมโยงระหว่างความต้องการทางเพศกับพื้นที่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นเพศวิถีของตัวละครกับพื้นที่ต่าง ๆ สามารถกล่าวแยกประเด็นได้ 5 ประเด็น คือ การละเล่น ไร่ฝ้าย กลางป่า ทำน้ำ และบ้านเรือน ดังตัวอย่างพื้นที่แสดงออกทางเพศ ดังนี้

ครานั้นจึงโฉมเจ้าพลายแก้ว
กระหิ้มยิ้มด้วยเจ้าพิมพิลาไลย
ร้อยซังนั่งนิ่งเสียโยเล่า
ร้อนฤจะกระพือให้พินนอน
ว่าพลางทางกระถกเข้านั่งชิด
นั่งโยไปนอนเสียด้วยกัน

ท่านผู้ใหญ่ไปแล้วยิ่งผ่องใส
เข้านั่งแนบแอบใกล้แล้วกล่าววอน
ขอเชิญเจ้าร่วมมั่งเสมอหมอน
พ้อยู่ก่อนคอยเจ้าถึงสามวัน
กอดสะกิดประทับแล้วรับขวัญ
สะดุ้งหวั่นจิกจี้กระเดียมใจ ฯ

(หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555)

ภายหลังจากที่ขุนแผนได้แต่งงานกับนางวันทองดังที่ปรารถนา และนางศรีประจันได้ออกจากห้องหอ แล้วปล่อยให้ตัวละครทั้งสองอยู่ด้วยกัน ขุนแผนก็ “กระหิ้มยิ้ม” (หอสมุดพระวชิรญาณ, 2555) ด้วยความพึงพอใจ ก่อนจะเริ่มแสดงความปรารถนาทางเพศของตนออกมาด้วยการเข้าไปนั่งแนบใกล้ชิดกับนางวันทอง กอดนางวันทอง นอนร่วมกันกับนางวันทอง กระทั่งได้ร่วมมีสัมพันธ์สวาทในที่สุด จากการแสดงออกของขุนแผนกับนางวันทองแสดงให้เห็นว่าบ้านเป็นอาณาเขตที่ทำให้ตัวละครสามารถแสดงออกทางเพศได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องนอน การที่ห้องนอนมีลักษณะที่เป็นส่วนตัว มีความมืดซิด ตลอดจนมีวัตถุประสงคในการ

ใช้สอยเพื่อหลบซ่อนพิกผ่อน จุดประสงค์ดังกล่าวได้เอื้อให้ตัวละครต่างเพศสามารถใช้เป็นพื้นที่ในการแสดงความต้องการทางเพศได้อย่างอิสระ ไม่ต้องหลบซ่อน หรือเกรงกลัวว่าจะมีผู้พบเห็น ตลอดจนสามารถเป็นพื้นที่พักพิงกำลังหลังจากเสร็จกิจกรรมทางเพศได้

อภิปรายผล

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “เพศภาวะและเพศวิถีในเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน” เป็นวิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยนำแนวคิดเพศภาวะของ Jackson and Cook ประกอบกับแนวคิดเรื่องความเป็นชายและความเป็นหญิงของ (Jackson, P.A., & Cook, N.M., 1999) และแนวคิดเพศวิถีของ Stephen Whitehead ซึ่งเป็นแนวคิดจากนักคิดชาติตะวันตกมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา (Stephen Whitehead , 2002)

ในงานวิจัยเรื่องนี้พบว่าแนวคิดเพศภาวะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชายปรากฏทั้งสิ้น 3 ลักษณะ คือ 1) ความรู้รอบด้าน 2) การสู้รบและผจญภัย และ 3) บุคลิกภาพและความเป็นผู้นำ ส่วนแนวคิดเพศภาวะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นหญิงปรากฏทั้งสิ้น 3 ลักษณะ คือ 1) ความรู้ 2) ความสามารถในการเรือน และ 3) บุคลิกภาพ

ขณะที่ในประเด็นเพศวิถีพบว่าในหัวข้อหลัก ไม่มีความแตกต่างระหว่างแนวคิดเพศวิถีตามทฤษฎีของ Whitehead กับงานวิจัยเรื่องนี้ หากแต่ในรายละเอียดพบว่ามีมีความแตกต่างกันบางประการ ทั้งนี้ สาเหตุหลักที่ทำให้งานวิจัยเรื่องนี้ปรากฏรายละเอียดของแนวคิดเพศภาวะที่แตกต่างจากแนวคิดดั้งเดิมของ Doyle เนื่องจากในตัวบทเสภาขุนช้างขุนแผน เป็นบทเสภาที่สร้างขึ้นภายใต้ขอบเขตของความเป็นไทย (Stephen Whitehead , 2002) และอนุธิ์เดชเทวพร อธิบายความเป็นไทยในบทความ เรื่อง ความเป็นไทยหลายหน้า: การแย่งชิงและแบ่งปันพื้นที่นิยาม ว่า “ความเป็นไทยเป็นสิ่งที่ผูกติดอยู่กับเชื้อชาติไทยและศาสนาพุทธแบบเถรวาท” ซึ่งส่งผลให้ความเป็นชายและความเป็นหญิงที่ปรากฏในเสภาขุนช้างขุนแผนต้องมียุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับความเป็นไทยดังที่กล่าว ทำให้ตัวละครชายในเสภาต้องมีความรู้ด้านไสยศาสตร์ คาถาอาคม มีความสามารถด้านการศึกสงคราม ตลอดจนมีเสน่ห์ภายในตน ขณะที่ตัวละครหญิงก็ต้องมีลักษณะของแม่บ้านแม่เรือน ต้องใส่ใจต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในเรือน ต้องรักษานวลสงวนตัว ตลอดจนต้องมีพระพุทธรูปเป็นหลักธรรมในการปฏิบัติตน ส่วนแนวคิดเพศภาวะของ Doyle นั้นเนื่องจากเป็นแนวคิดที่สร้างขึ้นภายใต้บริบทของสังคมตะวันตก จึงมีผลทำให้แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าสังคมไทย (อนุธิ์ เดชเทวพร, 2555)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “เพศภาวะและเพศวิถีในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน” เป็นงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีการศึกษาวรรณกรรมของตะวันตก คือทฤษฎีเพศภาวะประกอบกับแนวคิดเรื่องความ

เป็นชายและความเป็นหญิง และทฤษฎีเพศวิถี เมื่อนำมาศึกษาวรรณกรรมไทยจึงมีความแตกต่างและได้พบลักษณะของตัวละครชายที่แตกต่างจากวรรณกรรม คือ ตัวละครชายมีทั้งลักษณะของความเป็นชายแบบเก่าและแบบใหม่ ที่สามารถแสดงออกได้ตามความรู้สึก ความคิด การแสดงออกได้ไม่แตกต่างจากตัวละครหญิงเพราะตัวละครชายเป็นปुरुชนที่มีความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นสาร์ตณะ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “เพศภาวะและเพศวิถีในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน” สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

“เพศภาวะในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน” พบว่าสังคมได้สร้างกรอบควบคุมความคิดและพฤติกรรมของตัวละครชายและตัวละครหญิงในเสภาขุนช้างขุนแผน โดยกำหนดให้ตัวละครชายเป็นผู้ที่มีวิชาความรู้ ความสามารถด้านการศึกสงคราม ตลอดจนมีบุคลิกภาพเป็นผู้นำมากกว่าผู้ตาม ขณะที่ตัวละครหญิงในเสภาขุนช้างขุนแผนได้ถูกกำหนดความคิดและพฤติกรรมให้มีลักษณะเป็นผู้ตามที่ดี ต้องคอยสนับสนุนสามีในด้านอาชีพการงาน การบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ในครัวเรือนมิให้เกิดความขุ่นเคืองใจให้ตัวละครชาย ตลอดจนต้องมีความสามารถด้านงานบ้านงานเรือน เพื่อมิให้เป็นที่ยับยแแก่ผู้คน ทั้งนี้ การกำหนดกรอบความคิดและพฤติกรรมดังกล่าวของทั้งตัวละครหญิงและตัวละครชาย ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเพศระหว่างชายหญิงขยายกว้างขึ้น เนื่องจากเสภาเรื่องดังกล่าวได้เน้นภาพความเป็นชายของตัวละครให้มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะ ขณะที่ภาพความเป็นหญิงของตัวละครก็ถูกกำหนดให้อยู่ในเฉพาะพื้นที่ครอบครัว การศึกษาในหัวข้อ “เพศภาวะในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน” จึงเป็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นกรอบคิดทางสังคมที่ทำหน้าที่เป็นเบ้าหลอมความเป็นชายและความเป็นหญิงที่ปรากฏในตัวละครชายหญิงในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

“เพศวิถีในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน” ตามแนวคิดของ Stephen Whitehead พบว่าเพศวิถีหรือวิธีการแสดงออกทางเพศได้ปรากฏขึ้นจากการที่ตัวละครในเสภาได้เห็นรูปร่างหน้าตาของเพศตรงข้าม หรือการที่ตัวละครได้อยู่ตามลำพัง แล้วเกิดความเปล้าเปลี่ยว (Stephen Whitehead , 2002) ได้ยินเสียงลือกิตติศัพท์เกี่ยวกับความงามของเพศตรงข้าม และการถูกมนต์ดำไสย - ศาสตร์ ทั้งหมดนี้สามารถทำให้ตัวละครในเสภาเกิดอารมณ์ทางเพศขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อตัวละครเกิดอารมณ์ทางเพศขึ้น เป็นธรรมดาที่ตัวละครย่อมต้องหาทางปลดปล่อยแรงปรารถนาดังกล่าว ตัวละครในเสภาจึงได้พยายามเข้าหาเพศตรงข้ามเพื่อปลดปล่อยความรู้สึกทางเพศของตน ผ่านการนัดหมายตามสถานที่ลับตาคน การเกี่ยวพาราสี การสัมผัสเรือนร่างของเพศตรงข้าม การไปหาหยัคงสถาน การละเมอถึงเพศตรงข้าม หรือกระทั่งขอให้ญาติผู้ใหญ่ไปสู่ขอตัวละครที่ตนพึงพอใจ อนึ่ง ในการแสดงออกทางเพศนั้นมีไว้ว่าเป็นการแสดงออกที่ปรากฏได้อย่างอิสระ แต่ตัวละครจะต้องคำนึงถึงสายตาและชื่อเสียงของตนเอง

กับคนรักอีกด้วย ทำให้ในการแสดงออกด้านเพศตัวละครจะต้องเลือกสถานที่แสดงออกที่มืดซิดลับตาคน อันได้แก่ ในไร่ม้าย กลางป่า ที่บริเวณทำน้ำ และที่พักอาศัย ทั้งนี้มีกรณียกเว้นว่าหากตัวละครอยู่ในวัยเด็ก ตัวละครจะแสดงออกทางเพศได้อย่างอิสระมากกว่าตัวละครในวัยอื่น ๆ โดยที่ตัวละครในวัยเด็กไม่ต้องรับบทลงโทษจากการแสดงออกทางเพศที่ตนได้กระทำ

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ จีงเลิศศิริ. (2558). วาทกรรมความเป็นหญิงกับความงามในสังคมไทย. ใน *ศิลปนิพนธ์ศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรนนท์ อักษรพงศ์. (2516). การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. ใน *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชร รมยะนันท์. (2533). ขุนช้างขุนแผนเริ่มแต่งในรัชกาลใด. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 7(2), 13-18.
- สมเด็จพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2513). *ตำนานเสภา เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน*. พระนคร: ศิลปาบรรณาการ.
- สุนันท์ จันทรวีเมธียง และมิ่งขวัญ ทองพรมราช. (2543). *พลายงาม : ผู้ตามรอยรบและรอยรัก ในหนังสือ อ่านเพิ่มเติมวิชาภาษาไทย (วรรณคดี) นามานุกรมตัวละครในวรรณคดีไทย ชุดขุนช้างขุนแผน*. กรุงเทพมหานคร: ช่างทอง.
- หอสมุดพระวชิรญาณ. (2555). *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- อนุธีร์ เดชเทพพร. (2555). ความเป็นไทย. *E-Journal, Silpakorn University*, 5(3), 87-105.
- Jackson, P.A., & Cook, N.M. (1999). *Genders and Sexualities in Modern Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Whithead Stephen. (2002). *Men and masculinities: key themes and new directions*. Cambridge: Polity Press.